

EL POETA

Poema de Marià Villangómez i Llobet
Comentari a cura de Joan Josep Guasch i Torres

EL POETA¹

5 Veig la lluita guanyada.
Vet aquí els teus mots densos,
closos, perfets. Volien
només això, ser un món
novell, en clara òrbita
de tu després, notícia
d'un silenci; tancar,
fet pensament, un trèmul
dia escampat, una ànsia
10 que a una claror s'aboca.

15 Veig la lluita perduda.
Tot el poder que tenen
els teus mots expansius,
llur màgia, la bellesa
del seu rostre, són mots
només, sols poesia.
Això volien. Saben,
però, que això no basta;
que no podran portar
20 més enllà de llur mort
la càrrega mesquina;
que no podran dir mai
tota una alta evidència;
que per forats continus
25 el tresor va perdent-se.
Saben que el bé és aquest
batec immens i atònit
que només es pot viure.

Els versos que acabam de llegir són una composició lírica de Marià Villangómez i Llobet. Per ventura bastaria dir que es tracta d'un poema del poeta eivissenc, si estam d'acord

amb Tomàs Garcés²: «Els vuit llibres de poesia de Marià Villangómez constitueixen, en realitat, un vast diari líric, on la melangia i l'esperança fan un joc alternat».

Aquest poema serveix de cloenda a l'intermedi entre les dues parts del seu llibre *Els Dies*³, cronològicament el tercer dels reculls de poesia pròpia que ha publicat. Es tracta dels primers poemes escrits a l'època fructífera de Sant Miquel. «*Els Dies* és un llibre ric i múltiple. Encara hi dominen, entre una gran varietat de formes, l'estrofa regular i el consonant»⁴.

El tema d'aquests versos és repetit una vegada i una altra en l'obra de l'autor; ell mateix ho confirma quan ens diu: «... la meditaricó lírica sobre la mateixa poesia, que ja havia començat en altres llibres i no manca a cap a partir de *Els Dies*⁵. També diu Tomàs Garcés: «El tema de la poesia i del poeta, apareixen una i altra vegada, obsessivament, en els llibres de Villangómez. Com el de la llengua, vincle suprem de solidaritat»⁶.

Moltes vegades s'ha dit que Villangómez és un poeta illenc, «el poeta» d'Eivissa. D'acord amb aquesta idea i tenint en compte la seua continuada recerca de la perfecció formal del llenguatge, hom l'ha associat a l'Escola Mallorquina, fet que ell mateix desmenteix en l'extens pròleg de *La Miranda - Declarat amb el vent*⁷. Estic convençut que Villangómez s'identifica molt més amb l'afirmació de Francesc Parcerisas: «... tot comptat i debatut, no m'atreiria a dir que l'illa sigui el mòbil, o l'objectiu de l'obra de Villangómez. N'és l'explicació, l'ocasió. Però encara hi ha més. La complexitat amb què Eivissa ha estat vista i tractada a l'obra poètica de Marià Villangómez palesa quin ha estat el seu tarannà literari: escorcollar amb serenitat les vies i els camins que l'experiència poètica li oferia»⁸. I afegeix Parcerisas una mica més endavant: «... gosaria dir, tammateix, que allò que millor resistirà els embats inevitables del temps, dins l'obra poètica de Villangómez, serà la seva constant i lúcida consciència de

2. Obra citada, pàg 9.

3. VILLANGÓMEZ I LLOBET, Marià. *Els dies*. Editorial Barcino. Barcelona, 1950. Ibid. *Antologia Poètica*. Obr. cit., 2^a. edició.

4. *Antologia Poètica*. Obr. cit. pàg 6.

5. VILLANGÓMEZ I LLOBET, Marià: *La Miranda - Declarat amb el vent*. Institut d'Estudis Eivissencs. Eivissa, 1977. Pàg 8.

6. *Antologia...*, pàg 7.

7. Institut d'Estudis Eivissencs. Eivissa, 1977.

1. VILLANGÓMEZ I LLOBET, Marià. *Antologia Poètica*. Pròleg de Tomàs Garcés. Biblioteca Selecta, v. 420. Editorial Selecta. Barcelona, 1969. Pàg. 50.

8. PARCERISAS, Francesc: *L'obra de Marià Villangómez en el context de la poesia catalana contemporània*. Revista «Eivissa», n°. 10. Institut d'Estudis Eivissencs. Eivissa, 1980.

poeta en lluita amb la seva obra»⁹. El mateix autor d'aquest poema que ens preparam a comentar ho confirma en el pròleg de *La Miranda - Declarat amb el vent*, ja citat: «L'illa podia quedar-se en el seu just significat: un tros de terra enmig del mar. Sovint, però, esdevenia referència a tota la terra o al poeta». I crec que aquest fet l'ha portat a «una coherència rigorosa, una sostinguda uniformitat de propòsits i realitzacions», una «progressió rectilínia», que, junt amb Josep Maria Llopart, li reconeixen unànimament tots els seus crítics.

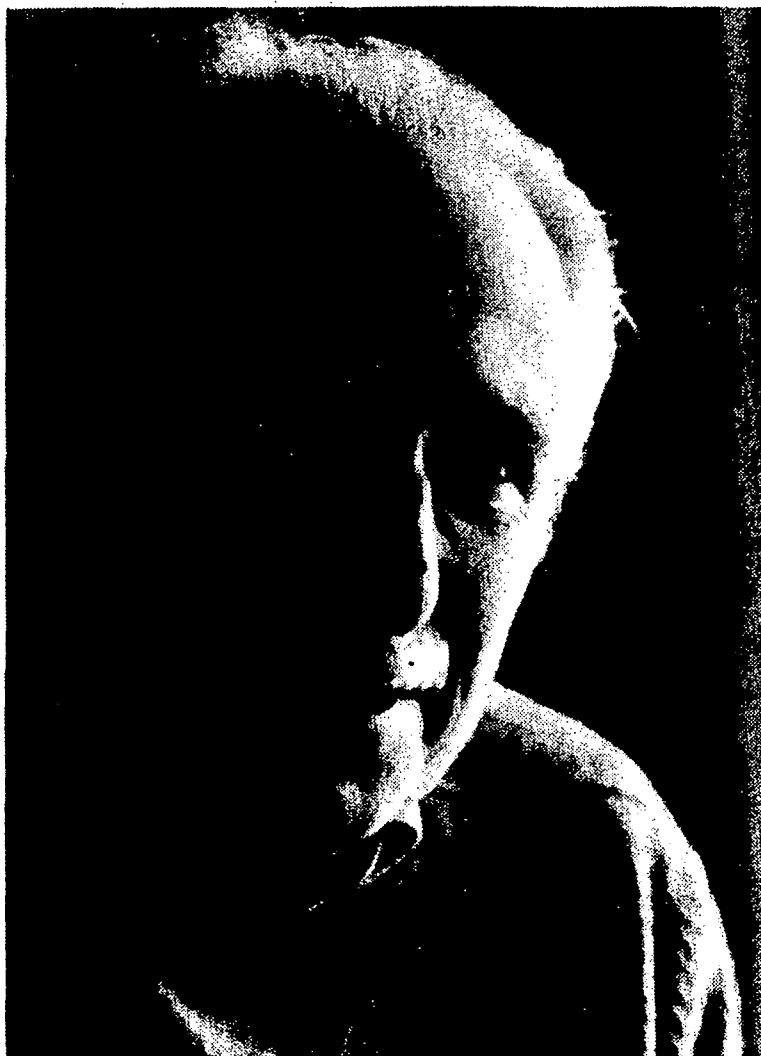
El tema d'aquest poema és una reflexió sobre el poeta, «home entre homes» que, però, té la necessitat de comunicar les seues vivències i descobreix, impotent, que el llenguatge, els mots, no li basten perquè la vida no es deixa agafar.

Per expressar aquesta idea, Villangómez ha treballat amb immens amor cada un dels mots, reunint-los tots en versos regulars isomètris, hexasíl·labs, per a ser exactes. Són versos blancs, puix es subjecten a les lleis rítmiques de la mètrica —accents, nombre de síl·labes, etc.—, però estan mancats de rima. Trobam sinalefa als versos 2, 4, 9, 10, 18, 23 i 27. «... clara òrbita», al vers cinquè, manté la separació entre les dues vocals contigües —hiatus—. I en el mot «màgia», del vers catorzè, usa una vegada més de la llibertat dels poetes comptant-hi dues síl·labes —sinèresi—. L'encavalcament, que podem observar en la majoria dels versos, ens obliga a llegir el poema més corrents, augmentant les sensacions que aquest ens provoca i portant-nos de sorpresa en sorpresa.

En *El poeta* podem distingir dues parts, clarament separades sobre paper en la primera edició, més dissimuladament en la segona. En la primera part —versos 1 a 10— Villangómez ens presenta el poema, tots els poemes, com a resultat final, de la necessitat del poeta de comunicar la seua vivència. La segona part, ja presentida tot al llarg de la primera, ens mostra, humilment i amarga, la impotència del poeta, que no pot comunicar «el silenci» que tan sols ell sent, perquè la vida no es deixa empresonar en uns mots, encara que siguin expansius i plens de màgia.

El poeta, títol d'aquest poema, ja evoca el que el seu autor ens dirà tot seguit, especialment si recordam les conviccions d'aquest: «Ara veig el poeta com home entre homes, amb calor humana que no podria viure sense un estret contacte amb els altres. El poeta recull i dona». «La poesia es la poesia i res més, una emoció diferent, una nova categoria, que vol, encara, ésser expressada.» «La dificultat de la poesia no prové del seu llenguatge ni de la forma més o menys sibil·lina, sinó de la seva mateixa essència».¹⁰

«Veig la lluita guanyada» són els mots amb què comença el poema. Afirmació rotunda, sorprenent, colpidora, que introdueix el tema d'aquest primer apartat tot sintetitzant-lo. Els versos 2 a 10 explicaran aquesta afirmació, que ja des d'ara captiva la nostra atenció i ens obliga a seguir endavant. En la primera edició Villangómez havia escrit: «Veig ta lluita guanyada». Els adjectius possessius febles s'usen molt rarament en la llengua moderna; sembla que amb aquest canvi l'autor hagi volgut fer més assequible el seu missatge, l'hagi volgut posar a l'abast de tothom. Aquesta substitució l'obligarà a canviar també el vers següent, com veurem, traslladant-hi el possessiu. Tanmateix a mi em semblaria més lògica la persistència d'aquest també en el primer vers: els possessius que trobarem en els versos 2, 6 i 13 ens fan entendre el poema dirigit, en segona persona, al poeta per una tercera persona que està a fora, i

que pot ser el mateix autor. Aquest primer vers, si hi deixam l'article en comptes del possessiu, no dona aquesta sensació, i ja hem vist que constitueix una síntesi de tot l'apartat.

«Vet aquí els teus mots densos, / closos, perfets». Ja tenim l'explicació, el perquè la lluita és guanyada. Després de tant d'esforç, el poeta ha assolit el fruit que desitjava de la seua feina. Els seus mots són densos perquè ha escollit els que són més plens de significat, els més expressius. Són closos perquè els ha aïllat de tots els altres que hauria pogut triar i no ha acceptat:

«La poesia vol la seva estàtua,
és l'estàtua de mots que se li ofrena.
Són tants! Quins triarem, carn d'aquest marbre
que es va perfent? Tan pocs! Cap com voldriem...»¹¹

Són perfets perquè són acabats, perquè ja són resoltos tots els dubtes que porta la seua elecció. Sembla que el poeta respiri satisfet de veure la feina enllestida, havent estat capaç de comunicar, d'alguna manera, la sensació que l'ha impressionat a ell. Reforça aquesta impressió l'asíndeton dels tres darrers mots. En la primera edició Villangómez havia escrit: «Vet aquí els densos mots, / closos, perfets». Hem vist com la supressió del possessiu en el primer vers l'obliga a transferir-lo a aquest; ara, però, la mètrica l'obliga a preposar el substantiu «mots» amb l'adjectiu «densos». La resultant evita la intercalació del nom entre els qualificatius, restant aquests agrupats, solució que a mi em

9. Ibid.

10. *La Miranda - Declarat amb el vent*. Obr. cit. pàg. 9.

11. Ibid. pàg. 81.

El poeta

Veig la lluita guanyada.
Vet aquí els teus mots densos,
closos, perfects. Volien
només això, ser un món
novell, en clara òrbita
de tu després, notícia
d'un silenci; tancar,
fet pensament, un trèmul
dia escampat, una ànsia
que a una claror s'aboca.

Veig la lluita perduda.
Tot el poder que tenen
els teus mots expansius,
llur màgia, la bellesa
del seu nostre, són mots
només, sols poesia.
Això volien. Saben,
però, que això no basta;
que no podran portar
més enllà de llur mort
la càrrega mesquina;
que no podran dir mai
tota una alta evidència;
que per forats continus
el tresor va perdent-se.
Saben que el bé és aquest
batec immens i atònit
que només es pot viure.

Text manuscrit de *El Poeta*,
que figura a
El color de les paraules.

sembla més respectuosa amb la sintaxi i, sobretot, més clara.

«Volien / només això». Aquesta afirmació, tan humil, ja avança el crit d'impotència que serà la segona part del poema. El poder de comunicació dels mots és limitat i el poeta ho reconeix. Diu Parcerisas: «A la manera mallarameana, Villangómez sempre ha estat conscient de les limitacions, i fins de la gratuïtat, dels mots, dels paranys i enganyaments que aquests suposen»¹²

«Ser un món / novell». Sembla, aquesta, molt gran aspiració perquè es correspongui amb la humil afirmació anterior. No hi ha tal. El poeta es dol de no poder comunicar la vivència, de que, en voler-la donar, en crea una de nova. Més tard, en *La Miranda*, ens parlarà del «goig», de la «delícia» que suposa la creació. Ara tan sols es dol de la impossible comunicació, mentre accepta, resignat, que el seu esforç serveixi únicament per a crear un món novell.

«És ben clara òrbita / de tu després». En el moment de finir, el poema és arrancat del seu autor; és un nadó al qual seguen el cordó umbilical. I és enviat a donar voltes buscant qui el vulgui acollir; «i un vol d'ocells escampa», dirà en *Els béns incompatibles*. Però aquesta òrbita ha de ser «clara»: és l'anhel del poeta de portar els mots fins al seu límit màxim d'expressivitat —aquest deler ja li ha fet canviar el possessiu feble per l'article, en el primer vers, buscant facilitar-ne la comprensió—. L'hipèrbaton augmenta la musicalitat d'aquests mots i en facilita l'adaptació a les exigències de la mètrica.

«Notícia / d'un silenci». Aquesta expressió és molt estimada de l'autor com a síntesi del que és la poesia per a ell: «Un silenci, una illa —en la primera edició «una illa de silenci»— / atapeïda i fonda / ha volgut ésser dita»¹³. (Els versos) «un miracle solitari / i agraït comuniquen»¹⁴. És la paradoxa constant que l'obsessiona: la necessitat de comunicar als altres el que sols ell sent i viu.

«Tancar, / fet pensament, un trèmul / dia escampat, una ànsia / que a una claror s'aboca». Repeteix la idea anterior. La imatge de voler «tancar» amb mots, «fet pensament, un trèmul dia escampat» no és tan íntima com la «notícia d'un silenci», però és més plàstica. Quan vol tancar «una ànsia» —la vida— «que a una claror s'aboca» —que vol sortir a la llum, ésser comunicada— epitomitza la intimitat del «silenci» i la plsticitat del «trèmul dia escampat». I ens acaba de preparar per a la segona part del poema, que arribarà tot seguit. En la primera edició del poema Villangómez deia: «trèmul jorn». Ara ha adoptat la paraula «dia» per tal de facilitar el camí al lector dels seus versos.

«Veig la lluita perduda». Amb aquest vers, d'estructura calcada del primer, comença la segona part. A causa d'aquesta identitat estructural, i per les mateixes raons que allà, l'autor ha canviat el possessiu feble «ta», de la primera edició, per l'article. I, també pels mateixos motius apuntats abans, a mi em semblaria millor si hagués conservat intacte el vers original. Aquests mots, a més a més d'introduir la segona part del poema, en són la síntesi; dels versos que segueixen i del poema, vull dir. Sí, perquè «la lluita guanyada» del vers inicial era fictícia; aquella trista satisfacció de veure la tasca acabada ja portava, ensems,

12. Revista «Eivissa», n.º 101. E. E. Eivissa, 1980.

13. *Antologia...*, pàg 73. *Els béns incompatibles*, 1ª. Edició. Barcelona, Torrell de Reus, 1954.

14. *La Miranda...*, pàg 81.

aquesta profunda sensació de fracàs i d'impotència que ara crida en frase rotunda.

«Tot el poder que tenen / els teus mots expansius, / llur màgia, la bellesa / del seu rostre, són mots / només, sols poesia». Amb el seu esforç i treball, el poeta ha cercat, i fins ha trobat, els mots més plens, els més poderosos; els que posseeixen una major càrrega d'expressió i possibilitats de comunicació —són expansius—; també porten la màgia que crea «un món novell» cada vegada que algú s'apropa a ells; la seua bella forma i la seua musicalitat són adornades de la gràcia que desperta en un hom el delit i l'admiració... El seu poder, però, no va més enllà; han tocat el sostre de la seua volada; tan sols són poesia. Villangómez mateix ens explicarà més el sentit d'aquests mots en *La Miranda*: «La dificultat de la poesia no prové del seu llenguatge ni de la forma més o menys sibil·lina, sinó de la seva mateixa essència»²⁰.

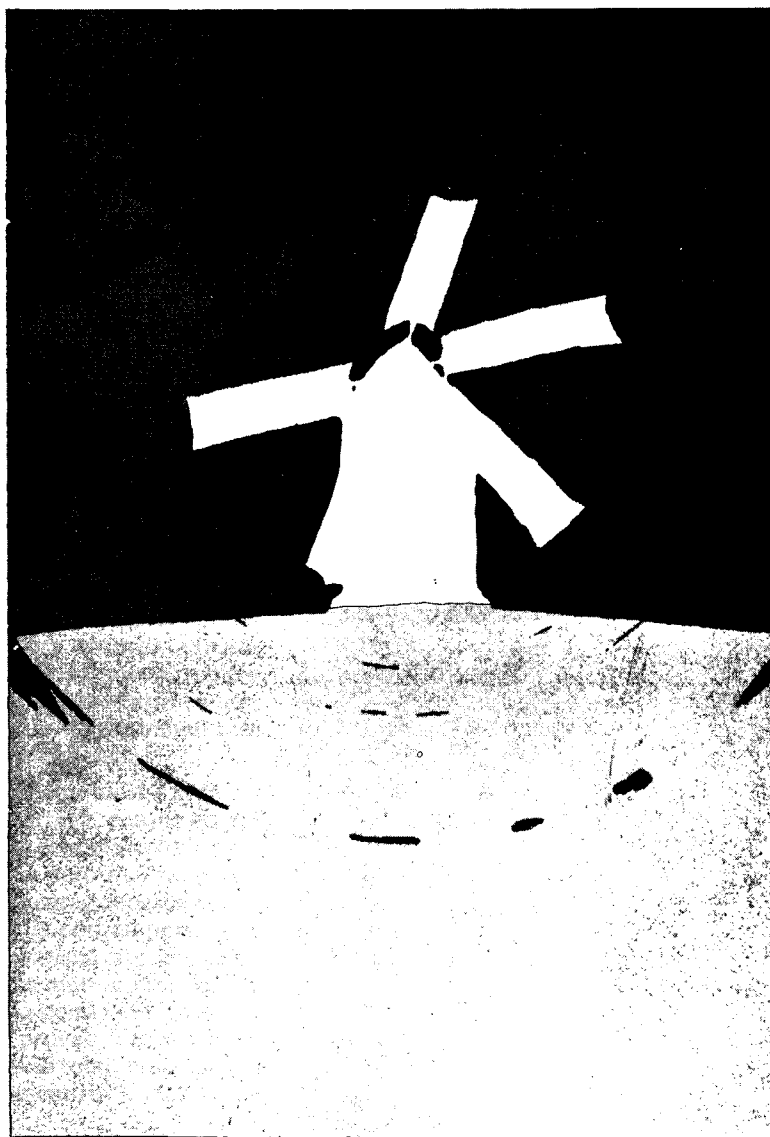
«Això volien. Saben, / però, que això no basta». Altra vegada aquests mots, que ens mostren la plena consciència que té el poeta de les limitacions de la seua eina de treball, la poesia! Això volien, aquestes veus; això volia, el poeta, que no pot aspirar a més. Però no és això el que voldria! El seu anhel vola més alt, d'altra manera fóra absurda aquesta queixa, fóra absurd aquest poema. En la segona edició Villangómez ha col·locat la conjunció «però» entre comes, obligant-nos a una lectura més lenta, a fi que tenguim més temps d'enviar-nos el seu sentiment d'impotència.

«Que no podran portar / més enllà de llur mort / la càrrega mesquina». És mesquina, aquesta càrrega, perquè no pot portar més que una ínfima part del que el poeta voldria; pot comunicar una «notícia» del «silenci», però mai no podrà dur aquest fins als altres homes. I, encara, aquesta «notícia», aquesta miserable «càrrega», no la podran portar, els versos, «més enllà de llur mort». En la seua crua consciència, el poeta remata les seues il·lusions amb aquest cop de puntilla. Seria un engany creure que la poesia el farà etern. També, aquests mots que ja han provat d'encativar-lo promentent-li una impossible comunicació total, moriran. Ell ho sap. «Els poemes són creus de cementiri»¹⁵. «Oh el teu mot que l'onada se'n va endur»¹⁶.

«Que no podran dir mai / tota una alta evidència; / que per forats continus / el tresor va perdent-se». Torna, repetida una vegada i una altra, la mateixa idea, com cops de martell sobre un clau que el poeta volgués fer entrar fins a la cabota. L'anàfora que utilitza en repetir la conjunció «que» al principi de cada oració, a partir del vers divuitè, emfatitza el sentit d'aquesta idea. Els mots no podran dur mai la vivència que el poeta vol comunicar, perquè aquesta és per sobre del sostre de vol de la poesia; perquè és com el vent —el «pneuma» grec, que també és esperit— que s'escapa pels forats d'aquest globus inexistent —els forats són continus—, que el poeta «voldria», baldament, inflar.

«Saben que el bé és aquest / batec immens i atònit / que només es pot viure». És la conclusió, la martellada final. El «silenci», la «evidència», la vivència, el «bé», del poeta no es pot comunicar; tan sols es pot viure. Perquè és un batec, un instant de vida que és tota la vida en un instant, i que a cada instant es repeteix, sempre igual i sempre nou, i que a cada instant el sorpren.

Tot comptat i debatut, trobam que Marià Villangómez, amb una gran perfecció formal i amb una gran varietat d'imatges, curulles de plasticitat i lirisme, ens ha donat, en

Una de les serigrafies de Sonya Villangómez a *El color de les paraules*.

aquest poema, la seua visió d'un problema tan actual com és el de la comunicació. Es planteja la qüestió en el medi habitual en què ell es mou: la poesia. I la conclusió a la qual arriba és amarga, pessimista: el poeta no pot comunicar la seua vivència perquè la vida no es deixa agafar, perquè els llavis del vers són també muts», perquè «s'ha esbravat el meu somni entre el paper»¹⁷.

JOAN JOSEP GUASCH I TORRES

17. Ibid, pàg 119.

Tu també ens pots ajudar.
Recomana la revista
EIVISSA

15. *Antologia...*, pàg 119.

16. Ibid. pàg 125.